

деякі вчені припускають, що варненський некрополь є місцем поклоніння, де поховані вожді, що мають велике значення для території великого міжплеменного союзу другої половини V тисячоліття до н.е. [4].

Список використаної літератури

1. Иванов И. «Золотой» некрополь Варны / И. Иванов. // Природа. – 1975. – С. 50–57.
2. Костов Р. И. Праисторическа тегловна система при златните изделия от Варненския халколитен некропол / Р. И. Костов. // Геология и минерални ресурси. – 2004. – С. 25–28.
3. Костов Р. И. Археоминералогия на неолитни и халколитни артефакти от България и тяхното значение в гемологията. / Р. И. Костов. – София: Изд. къща «Св. Иван Рилски», 2007. – 126 с.
4. Варна – праисторически център на металообработката. / Р. Русев, В. Славчев, Г. Маринов, Й. Бояджиев. – Варна: Данграфик, 2010. – 191 с.

Науковий керівник: к.і.н, ст. викл. Абразумова О.М.

Попов М. М.

Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького

ЗОБРАЖЕННЯ ЗБРОЇ НА СЕРЕДНЬОВІЧНИХ МІНІАТЮРАХ

Дослідження середньовічної зброї проводиться не лише на основі артефактів (які у цілісній формі майже не збереглися), але й за рахунок зображень у хроніках, релігійних та світських книгах Середньовіччя. Мініатюри чудово ілюструють особливості озброєння лицарів означеного часу. Метою статті буде розгляд основних літературних джерел, малюнки з яких дозволяють усвідомити особливості озброєння XIII – XIV ст.

Найавторитетнішим та найінформативнішим твором, який зображає середньовічну зброю є «Біблія Мацієвського» (або «Біблія Людовика Святого», «Біблія хрестоносця»). У ній християнські сюжети ілюструються звичними для середньовіччя мініатюрами. Воїни тут зображені з численними фальшионами (клинками з лезом, що розширюється від рукоятки до вістря, та яке заточене з одного боку). Фальшиони можна умовно розділити на три види: перший тип одноручний, другий – півтораручний, третій – дворучний (наприклад, саме такий фальшион показаний на ілюстрації, на якій Авраам рятує Лота з полону) [1, 54].

Показані на мініатюрах і шпичасті палиці, і сокири з місяцеподібної лезом, а також луки та арбалети. Потрібно підкреслити, що жоден з вершників на цих мініатюрах не стріляє з лука. Лук в «Біблії Мацієвського» (як і арбалет) – зброя, якою користуються виключно піхотинці. В «Біблії» є цілий ряд мініатюр, на яких показується, як одні воїни добивають інших за допомогою кинджалів. Однак на поясі ні у кого з них кинджали не висять.

Схожим за стилем джерелом є «Історія святого короля Едуарда» (Англо-нормандська версія життя Едуарда Сповідника, написана англійською мовою наприкінці 1230–1240 рр.) Матвія Паризького. Вона зберігається в фондах Британської бібліотеки Паркера (інститут «Тіла Христового»). Джерело демонструє таку ж невідповідність історичним реаліям, але чудово ілюструє подробиці зброярства XIII ст. Наприклад, у лицарів наявні корони та пір'я павича на шоломах (хоча на голові короля звичайний – сервільбер). Практично всі коні показані в пополах, малюнок на яких дублює зображення на щиті. На мініатюрі, де лицаря, збивають з коня, на щиті намальований лев (хоча на момент битви на Стемфордському мосту (1066) таке не практикувалося) [2, 40].

«Історія святого короля Едуарда» яскраво демонструє тогочасний арсенал: списи, мечі, сокири гіпертрофованого вигляду, булави (з кулястим вершинами та зубчастими шипами). Втім, тут були втілені й фантазії автора. Наприклад, хроніст домалював Гаральду Гардрату шаблю нереальної форми та зобразив воїнів які сідлають коней з фантастичною зброєю [3, 58].

Іншим джерелом є «Псалтир Латтрелла», який був створений в XIV ст. на замовлення сера Джефрі Латтрелла. Хоча замовник і не належав до верхівки англійської феодалної знаті, йому належали великі земельні володіння. Можливо, саме тому основний акцент малюнків в

«Псалтирі» був зроблений на сільських і побутових сценах, які зазвичай розташовувалися на сторінках у нижній частині аркушу. Проте серед них є і цінна мініатюра військового характеру, що зображає самого сера Джефрі, а також його дружину і невістку. Дружина вручає своєму чоловікові шолом і спис, тоді як невістка чекає можливості віддати йому його щит, який висить у неї на руці на ремені. На мініатюрі можна розгледіти, що ноги вершника покривають лати, а лікті кольчужного хауберка посилені накладками в формі розеток [4, 31].

На великих декоративних наплічниках-елеттах, на трикутному вимпелі, на держаку списа, на кінській попоні, крісельному сидлі і навіть на одязі обох дам присутнє зображення герба Джефрі Латтрелла. Надітий на ньому бацинет має дещо витягнуту, яйцеподібну форму, але це все лише частина захисту голови, яку довершує величезний «великий шолом» із заборолом, яке прикрашене декоративним гребнем. Подібна за формою прикраса є і на кінському шафроні та наголовнику Передній ленчик сидла охоплює вершника спереду, а задній нагадує спинку крісла. Втім, передні сидельні луки на інших ілюстраціях виглядають інакше, і маю тенденцію дещо відхилитися до шиї коня. Таке вбрання, було добре видно здалеку, і давало можливість впізнавати будь-якого лицаря [5, 62].

Отже, будь-які хроніки та релігійні книги (з військовими мініатюрами) зображують лицарів, які з ніг до голови вдягнуті у кольчугу, а їхні голови захищають «великі шоломи». Хоча більшість середньовічних книг не передають автентичне озброєння епохи, яку описують, вони є прекрасними джерелом для вивчення зброї часу, у якій створювалися.

Список використаної літератури

1. Окшотт Э. Оружие и воинские доспехи Европы. С древних времен до конца Средневековья / Э. Окшотт. – М.: Литрес, 2017. – 180 с.
2. DeVries K. Medieval military technology. / DeVries // University of Toronto Press. – №23. – 2012. – С.34–54.
3. Saul N. Chivalry in medieval England / N. Saul // Harvard University Press. – №21. – 2011. – С.55–67.
4. Жугина Г. В. Миниатюра – как один из феноменов средневековой культуры / Г. В. Жугина // Фен-наука. – №7. – 2014. – С. 30–32.
5. Крюкова И. С. Язык миниатюр средневековых рукописей и хроник / И. С. Крюкова // Изобразительное искусство в системе образования. – Вып. 56. – 2009. – С. 45 – 67.

Науковий керівник: к. і. н, доцент Захарченко М. В.

Попов М. М., Сіренченко А. С.

Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького

ОСОБЛИВОСТІ ДИСЦИПЛІНИ ТА ІДЕОЛОГІЧНОЇ ПРОПАГАНДИ В ДЕРЖАВІ ТАЙПІН ТЯНЬО

Повстання тайпінів (1850–1864 рр.) відіграло вагому роль в історії Китаю, оскільки заклало підвалини непокори маньчжурській династії. Тайпіни сформували ідеологію, яка вплинула на становлення китайської національної свідомості. Мета цієї статті полягає у висвітленні інформації щодо дисципліни та пропаганди тайпінів (ідеологічної основи їхнього руху).

За свідченнями англійських місіонерів, які перебували у Китаї під час повстання, тайпіни мали жорстку дисципліну. У джерелах знаходяться порівняння тайпінського руху з «пуританами» та «гуситами». Більшість військових проступків каралися смертю. Найжорсткішим тортурам піддавалися ті повстанці, які боялися йти в атаку, грабували мирні поселення, гвалтували жінок. Порушників порядку спалювали живцем або розтинали на частини. Дрібні проступки у дисципліні каралися «ганебним стовпом» та бичуванням [1, 117].

Попри суворі покарання, в армії тайпінів існувала й система заохочування за відвагу та вірність. Солдати отримували дорогу зброю та різноманітні відзнаки. Окрім цього, існувала й виборність військових чинів. Зазначимо, що така практика не призводила до анархії, оскільки за вчинки обраних командирів відповідали виборці. Якщо керманіч був здібним та хоробрим